

tivní výsledky její školní a mimoškolní vědecko-výchovné práce.

Ochrana přírody s našeho sovětského hlediska není jen ochranou nedotknutelnosti památek, malebných zákoutí a jednotlivých částí přírody za účelem vědeckého poznání vývoje a estetické ceny. Krátce řečeno, příroda není pro nás jen musejní sbírkou a laboratoří, my se neomezujeme na její popis s museijního, estetického a vědeckého hlediska. My se aktivně vměšujeme v život přírody, měníme podnebí i přírodní krajiny státu, tvoříme velké stavby komunismu, přetváříme naši vlast v kvetoucí sad.

Na rozdíl od kapitalistické společnosti, kde působení člověka na přírodu má tendenci ničení a rozrušování, vykořisťování jejich zdrojů i za cenu konečné přeměny země v poušť, u nás v SSSR, ve státě, kde se tvoří komunistická společnost, je aktivní činnost člověka zaměřena k obohacení přírody, ke zvýšení jejich výrobních sil.

Čím častěji se škola přiklání ke své každodenní práci k otázkám života, tím širší je rozmach ochranných opatření školy a jest i všestrannější. Osnovy biologie jsou sestaveny tak, že nejen předpokládají plnou

možnost, ale i vybízejí při vyučování k aktivní účasti žáků ve veřejné prospěšných pracích. Dnes to bude na př. „Den ptactva“, zítřka — obklopení školy a kolchozní osady zelení, práce pro „Neděli v sadě“ a „Měsíce lesa“. Pro některé žáky bude úkolem pěstování úrodnějších ovocných a zemědělských kultur, pro druhé vy-pěstování nových cenných odrůd jahodniku pomocí mi-čurinských metod a pro jiné bude určen dohled na mláďata kolchozního stáda. Touto veřejně prospěšnou mimoškolní prací se zabývají kroužky mladých přírodopisců, mičurinců, buňky sekce mladých ve Společnosti ochrany přírody. Nakonec nezáleží na tom, jak se jednotlivé kroužky nazývají, ale záleží na praktickém provádění ochrany přírody s hlediska sovětského pojetí tohoto úkolu.

V poválečné době začala se rozvíjeti školní práce na poli ochrany přírody v něrestském okrese Kostromské oblasti v r. 1947. Za uplynulých 4 roky podařilo se tuto práci nejen zorganizovat, ale i úspěšně rozvinout v řadě škol a dání jí ráz kolektivní práce.

Z knihy L. A. NĚVSKIJ: „Ochrana přírody a škola“ (Moskva 1951) přeložil LADISLAV VLK.

Z DOMOVA

KŘEMENNÝ VAL U MLÝNŮ POD CHOUSTNIKEM.

Jednou z pozoruhodných geologických památek na Tábořsku je křemenný val, který se táhne podél pravé strany „solné“ silnice Soběslav—Černovice, jižně od vrchu Choustníku (672 m). Tento křemenný val, vystupující z okolních rulových vrstev, který je zmenšenou ukázkou křemenného valu západočeského, byl již na mnoha místech značně destruován a dnes jsou z něho zachovány jen zbytky, které propadají další zkáze a které by si zasloužily pro svůj význam náležitou ochranu. Chtěl bych proto krátkým popisem upozornit na tuto významnou geologickou památku tohoto kraje a doplnit dřívější stručná upozornění (KRATOCHVIL, HNIZDO).

Mlýnský křemenný val je typickým příkladem výplně dislokační pukliny, která probíhá v rube JZ—SV směrem podél jmenované silnice mezi obcemi Předboř a Mlýny a dosahuje mocnosti 6—8 m. Puklina je vyplněna brekciovitým křemenem šedavé barvy, často zbarveným do hněda

Část křemenného valu u Mlýnů pod Choustníkem.

Foto Dr St. Cháběra

hnědem. V křemeni, který je misty makroskopicky celistvý, lze nalézt muskovit a drobná zrnka žlutého turmalínu. Původní výšku žily vypreparované denudací lze dnes těžko určit, neboť žíla byla již značně destruována. Dnes vyčnívají nejvyšší místa křemenného valu asi 4—5 metrů nad okolní krajinu. Křemenný val lze sledovat v uvedeném směru v celkové délce asi 2,5 km. Na JZ konci a ve střední části byl však již zcela odstraněn, neboť jeho materiálu bylo použito při stavbě a úpravě silnice, jak dokazují četné malé lomy vyplněné vodou a zarostlé stromy a křovím, jako na př. u Předboře, a několik malých izolovaných křemenných ostrůvků na jiných místech.

Nejlépe zachovaná část celého valu je křemenná zeď, podobná zříceninám hradeb, začínající u posledního domu východního okraje obce Mlýny. Obnažená část křemenné žíly zde dosahuje délky asi 80 metrů, nejvyšší výšky 6 m a mírně se sklání severovýchodním směrem k silnici, kde je její pravděpodobně pokračování zakryto hlinou. Žíla, která dosahuje v této části mocnosti asi 8 metrů, zapadá téměř kolmo do okolních rulových vrstev. Je prostoupena výrazným systémem puklin, jednak podélných, rovnoběžného směru se směrem žíly, jednak puklin na předcházející kolmých. Podle podélných puklin dochází k snadnému uvolňování křemenných hranáčů až 1 m velikých, čehož bylo využito při lámání křemene, jak dokazuje lom na SZ straně žíly. Na druhé straně je omezení křemenného valu zakryto zvětralými rulovými vrstvami. Okolí křemenné žíly je pokryto množstvím křemenných balvanů různé velikosti a leží ladem.

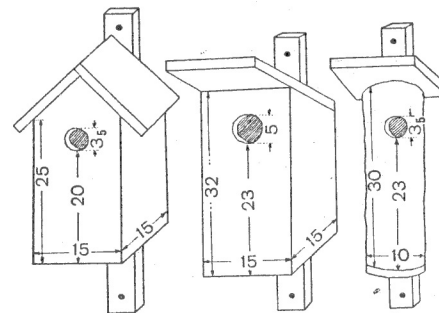
Mlýnskému křemennému valu byl podobný křemencový val, vyplňující t. zv. drahotěšickou dislokaci mezi Vitínem a Drahotěšicemi SSV od Českých Budějovic. Křemencový val, který dosahoval délky přes 3 km a mocnosti 10 m, vystupoval ještě asi před 50 lety v morfoloogicky výrazném hřbetu. Vlivem intenzivního dobý-

vání byl již zcela destruován a dnes je na jeho místě hluboké koryto po vybraném materiálu. Bylo by škoda, aby podobný osud postihl i křemenný val u Mlýnů. Popsaný křemenný val u Mlýnů je významná geologická památka, která zasluhuje ochrany. Dr Stanislav Cháběra

PTAČÍ BUDKY DO NAŠICH LESŮ.

Dialektickou součástí přírody a hlavně lesa jsou ptáci. To správně pochopili v SSSR, kde každoročně pořádají „Den ptactva“. Do akce je zapojena hlavně mládež, která v tento jarní den vyvěšuje spousty ptačích budek.

Naše lesy poskytují jen málo útulku ptactvu a ponechávají t. zv. doupaných stromů nestačí. I my si musíme více všimnout ptáků, pomocníků člověka proti přemnožení se hmyzu v přírodě. Po ozdravném leš, a až listnáče nebudou v lese zvláštností, bude i pro ptáky lépe. Ale i potom bude nedostatek možností hnízdní pro ty nejužitečnější, t. j. pro ptáky, kteří hnízdí v dutinách stro-

mů. Je proto třeba i u nás se zaměřit na umělá hnízdiště, na budky. Podle pozorování v přírodě a podle zkušeností jsou dnes již vyhraněny zásady ptačích budek, se kterými se zde stručně seznámíme.

Budku zhotovujeme nejlépe ze suchých prkén, nejméně 2 cm silných. Vnější strana je lepší hladká, kdežto vnitřní je neholbovaná, aby ptáci snáze se dostali z hnízda. Prkna se sbíjejí těsně bez skulin. Otvor v přední stěně má přesné rozměry podle druhu ptáka. Stříška je širší než budka a vhodně se upraví, nejlépe závěsy a háčkem, aby se budka dala na podzim vyčistiti.

Lafka, kterou se připevňuje budka na kmen, přibíjí se na zadní stěnu tak, aby hlavičky hřebíků byly uvnitř, tedy dříve, než se budka sbije dohromady. Na budce neděláme zásadně žádné ozdoby.

Velmi výhodné jsou budky válcové z polena, které má vyhnulý vnitřek. Budky zavěšujeme visle a otvor má směřovat na sluneční stranu. Budka se nesmí houpat, neboť v takové se ptáci neusadí. Nejlépe je přibít budku dvěma hřebíky 10 cm délky. Na stromy, které nechceme poškodit, přivážeme budku pevně motouzem. Shora mezi budku a kmen vložíme dřevěný klin, který postupně zapadá a stále napíná motouz. Budky nevěsíme do vidlic větví, aby do hnízda nemohla kočka. Na dno budky nasypeme 2 cm pilin.

V přiložené tabulce jsou přehledně sestaveny rozměry nejvíce používaných budek pro některé druhy ptáků. Mimo velikost otvoru je velmi důležité dodržovat výšku otvoru ode dna a i výšku vyvěšení budky, aby tak byly co nejvíce přizpůsobeny podmínky budky přirozenému hnízdu ptáka ve vykotlaných stromech, tak jak si je v přírodě sám vyhledává. Jen tak je možno dosáhnouti plného úspěchu, to jest plného obsazení zhotovených a vyvěšených budek. Ing. Břetislav Bouček.

Budka je pro tyto ptáky:	Rozměry v cm					Válcové budky			výška vyvěšení
	výška	šířka	délka	otvor	výška otvoru ode dna	výška	šířka	hloubka	
Sýkorka, lejsěk, krutihlav, brhlík, šoupálek, strakapud	25	15	15	3,5	20	30	10	23	3—4 m
Špaček, více budek v kolonii	32	15	15	5	23	40	12	24	8 m
Dudek, sýček, kavka, mandelík	40	20	20	9	25	50	17	40	4—5 m

MÁLAKOZOOLIGICKÝ VÝZKUM RESERVACE ZEBRAČKA U PREROVA.

Lužní háj Zebračka, rozkládající se v nivě Bečvy těsně nad Přerovem, je jedním z posledních lužních leš, které se zachovaly v údolí Bečvy. Hostí dosud krásně vyvinutou lužní květenu a tvoří esteticky významný přírodní rámeček severního okraje města. Byl proto právem prohlášen za státní přírodní rezervaci.

Při soustavném průzkumu měkkýšů našich rezervací jsem měl příležitost navštívit i tuto známou lokalitu a doplnit obraz jejího přírodního bohatství i po stránce malakozoologické. — Zebračka přes svou nízkou polohu

(210—215 m) představuje typ lužň, v nichž se silně uplatňují faunistické prvky podhorské, zatím co složka nížinná a vodní značně ustupuje do pozadí.

Z pravých nížinných měkkýšů zde nacházíme jedině význačný lužní prvek *Perforatella bidens* CHEMN. v dosti velkém množství. Velcí hlemýždi téměř chybějí, zato se zde vyskytují některé menší druhy pocházející zřejmě z blízkých hor: karpatské endemity *Fruticola villosula* RSM. a *Monacha vicina* RSM., dále *Monacha umbrosa* C. PFR. a *Isgonomostoma personatum* LAM., z obecně rozšířených druhů pak *Monacha incarnata* MÜLL. Stejný ekologický význam mají *Iphigena ventricosa* DRAP.

Goniodiscus perspektivus MÜLL., *Vitrea diaphana* ŠTUD., *Vitrea crystallina orientalis* KIM. a *Carychium minimum tridentatum* RISSO, které obvykle do nižších luhů nepronikají, zato však jsou hojné ve vlhčích lesích podhorského stupně.

Zmínky dále zasluží silný výskyt plže *Clausilia pumila juncea* WEST. a vodních druhů periodických bažin *Aplexa hypnorum* L. a *Anisus leucostomus* MILL., k nimž se druzí dva druhy rodu *Pisidium* (*P. cinereum* ALD.? a *P. obtusale* C. PFR.? — určení vzhledem k malému materiálu nejisté). Celkový obraz měkkýši fauny doplňuje výčet běžnějších druhů: *Succinea oblonga* DRAP., *Ena obscura* MÜLL., *Cochlodina laminata* MTG., *Laciniaria bicipitata* MTG., *Goniodiscus rotundatus* MÜLL., *Retinella nitens* MICH., atp.

Z uvedeného je na první pohled jasné patrné, že malakofauna luhu Žebračka se dostí nápadně liší od společenstev podobných biotopů v Polabí (na příklad známé rezervace Černínovsko u Neratovic), Pooří nebo Podunají. Zato jeví těsné vztahy k luhům Hornomoravského úvalu i k luhům na horní Odře (Polanský les u Ostravy), které ač leží na druhé straně hlavního evropského rozvodí, jeví s faunou Žebračky nápadnou shodu.

Výsledky malakozoologického výzkumu Žebračky tedy opět potvrdily starou zkušenost, že malakofauna luhů v nivě určité řeky jeví zřetelné vztahy k fauně vlhkých horských a podhorských lesů, kde řeka nebo její přítoky pramení. Nežrídka se stává, že některé horské druhy pronikají pásem luhů podél určitého vodního toku daleko od svého uzavřeného areálu; příkladem mohou být některé alpské druhy v luzích na slovenském Dunaji (*Fruticicola striolata* C. PFR., *Fruticicola unidentata unidentata* DRAP.). V luzích na Bečvě, Odře i v úvalu Hornomoravském se nápadně projevuje vliv blízkých flyšových Karpat, který se místy uplatňuje tak silně, že tyto biotopy můžeme považovat přímo za část karpatského předpolí, t. j. okrajového pásu nížin a pahorkatin sledujících vnější úpatí karpatského oblouku a hostících faunu i floru převážně karpatského rázu. Luhy tohoto typu v minulosti pravděpodobně souvisle pokrývaly celou nivu Odry a Bečvy v Moravské bráně; pod Přerovem pak přímo navazovaly na rozlehlé luhy Hornomoravského úvalu. Dnes se z nich zachovaly jen poměrně nepatrné zbytky (Žebračka u Přerova, Polanský les u Ostravy), podle nichž je možno vytvořit si obraz minulých poměrů a které proto zasluhují plné ochrany.

Vojen Ložek, konservátor

SVÁZNÁ ÚZEMÍ A LES.

V některých našich krajích jsou četná svázná území, kde pohyby půdy na svazích poškozují pole, pastviny a lesní porosty, ohrožují dopravní spoje a často také lidská obydlí. Přerušují i hydrografickou síť a jsou příčinou nepříznivých změn vodního režimu postiženého místa. Taková svázení půdy jsou zvláště hojná na př. v Čechách v oblasti českého křídového útvaru a v Českém Středohoří, na Moravě zejména v celém pásmu Karpat.

Poněvadž svázná území na úbočích jsou často porostlá lesem, připadá také lesníkům péče o omezení těchto škodlivých jevů. Na důležitost péče o místa ohrožená

svážením poukázali i sovětsí odborníci, kteří navštívili naši republiku.

Všeobecně je spatřována v lesním porostu účinná ochrana proti svázení půdy. V mnoha případech tomu tak vskutku je, pokud lesní porost má vhodnou skladbu — jsou-li především zastoupeny dřeviny s hluboko prorůstajícím, agresivním kořenovým systémem. Avšak širší veřejnost a často i někteří ochránáři — snad pod vlivem populárních pojednání — vidí v zalesnění svázných terénů naprosto spolehlivou ochranu před pohyby svahových uloženin a jistý prostředek k stabilizaci svážením ohrožených svahů. V lesním porostu nelze však v těchto případech v ž d y hledat ochránce půdy. Příčiny svázení mohou být rozličné a les může odstranit jen některé z nich; jiné se vymykají jeho působení a pak nemohou pomoci ani hluboko kořenící dřeviny.

Les nebude valně účinný zejména tam, kde jde o svázení půdy vlivem zmenšeného tření a skluzná plocha je buď hluboko anebo leží na nepropustné hornině v podloží svahových uloženin.

Příklad takového svázení, kde les nemohl pomoci, ač byl tvořen původními porosty jedle s příměsí buku, je zachycen na obrázku. Zachycené svázné území leží v Hostýnských vrších na vých. Moravě u úpatí Kelčského Javorníka. Na podzim r. 1905 se zde svezla jilovitá půda, mocnosti místy jen 50 cm, po tvrdém podloží flyšových vrstev. Příčinou byly vydatné podzimní deště, které nasýtily půdu vodou, zvýšily její váhu a zmenšily tření na skluzné ploše mezi ní a tvrdou horninou v podloží tak, že se půda neudržela a sjela s celým porostem, jenž utrpěl těžké škody. Postižené území mělo výměru několika hektarů. Ačkoliv od katastrofy uplynulo již půlstoletí, jsou stále jasné patrné typické příznaky: nepravidelně zvlněný terén, přerušená lesní silnice, bahnísko v úpadech odlučného území.

Na svázných územích nelze proto přenechat ochranu půdy bez bližšího výzkumu pouze lesnímu porostu. Teprve péče o porost ve spojení s technickým zásahem, zejména vhodně založeným odvodněním ohroženého svahu resp. podchyčením povrchově přítékající vody, může skutečně zabezpečit stabilitu svahu a zabránit ochránářsky nevídanému zjevu — svázení půdy.

Ing. V. Krečmer

Úpatí Kelčského Javorníka, kde les sám o sobě nemohl stačit na zachycení svázného území.

Foto Fr. Chvatk.

ČÁST ÚŘEDNÍ

OZNÁMENÍ.

Oddělení ochrany přírody a krajiny při Státní památkové správě ministerstva kultury má novou adresu a telefon: Praha I, Ovocný trh 7. Telefon 245832.

POVERENÍCTVO ŠKOLSTVA A OSVETY

V Bratislave 29. mája 1953.

C. č. 61 339/53-V/2.

Vec: Přírodní rezervácia „Roštún“ v katastrálnom území Plaveckého Podhradia a Sološnica, okr. Malacky.

Poverenieštvu školstva a osvety so súhlasom Poverenia lesov a školského priemyslu — Hlavná správa lesov — vyhlasuje:

I.

1. V katastrálnom území obce Plavecké Podhradie a Sološnica, okr. Malacky zriaďuje sa prírodná rezervácia „Roštún“ pre výskumné práce zoológické, botanické a geografické. Táto rezervácia má výmeru cca 550 ha.

2. Hranice tejto rezervácie podľa špeciálnej mapy sú: od horárne „Petrlín“ smerom severovýchodným podľa potoka a cesty, ktorá vedie úžľabom medzi Malým Roštúnom a Dlhým vrchom pod kotou 535 a pokračuje pod Veľkým Roštúnom až k horskej lúke „Paseky“, odkiaľ ide ďalej cestou podľa vysokého lesa na kote 578. Hranica pokračuje cestou od Plaveckého Podhradia a pri kote „Kamenná 568“ otáča sa severozápadným smerom do horského úžľabu „Suchá dolina“ a ide popri potoku až na kraj lesa na kote 317. Ďalej pokračuje okrajom lesa k prameňu potoka „Kružký“ a odiaľ podľa cesty na „Hasprunku“ a k spomenutej horárni „Petrlín“.

3. Rezervácia je zakreslená v špeciálnej mape (1:75 000), ktorá je uložená na Povereníctve školstva a osvety.

II.

1. Správa bude uvedenú oblasť chrániť pred akýmkoľvek poškodzovaním.

2. Ťažba ako aj doplnenie sadby bude sa v tejto rezervácii prevádzať v dohode s Povereníctvom školstva a osvety.

3. Rezervácia bude slúžiť ako vedecký výskumný objekt pre Prírodovedeckú fakultu Slovenskej univerzity.

4. Poškodenie alebo zničenie (nedodržanie uvedených podmienok) sa tresce podľa § 125 trestného zákona správneho č. 88/1950 Sb.

III.

Aby táto rezervácia mohla splniť svoj účel, vyhlasuje sa za ochranné pásmo časť poľovného revíru Plavecké Podhradie a Sološnica (ktorá susedí s touto rezerváciou, a to až po hradskú Sološnicu — Plavecký Mikuláš). Ďalej sa vyhlasuje prednostné právo Prírodovedeckej fakulte Slovenskej univerzity prenajať túto časť poľovného revíru.

IV.

1. Vlastnícke právo vyhlásením tejto oblasti za rezerváciu nie je dotknuté.

2. Právo kontrolovať zachovanie podmienok patrí príslušným orgánom ľudovej správy a Povereníctvu školstva a osvety.

V.

Okresnému konzervátorovi pre ochranu prírody a kraja sa ukladá, aby urobil patričné opatrenia v smysle §§ 13 a 54 zák. č. 177/1927 Sb., o pozemkovom katastri a jeho vedení.

VI.

Všetky úrady verejnej správy, aj orgány školské, osvetové a lesné sa žiadajú, aby spolupôsobili pri ochrane tejto rezervácie.

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ A OSVETY.

Cis. 101 583/53 D II/3.

V Praze dne 18. dubna 1953.

Bolevec, okr. Plzeň, rezervace „Kamenný rybník“ — zřízení.

Se souhlasem správy lesů a rybníků města Plzně ze dne 22. prosince 1952 zřizuje MŠO na pozemcích města státní přírodní rezervaci „Kamenný rybník“.

Rezervaci tvoří parcely č. 655/1 část a 657 část, les, odd. 44 d, poleší Zruč, hájemství Brantý, v kat. území Bolevec, okr. Plzeň, ve výměře 3,78 ha.

Rezervace je zakreslena v mapách uložených u ministerstva školství a osvety, u Státního památkového ústavu v Praze a u krajského národního výboru v Plzni.

K zabezpečení rezervace stanoveny tyto podmínky:

1. Těžba v rezervaci omezuje se pouze na zpracování souší, polomů a vývrátů.

2. Těžba rašeliny, odvodňování a jakékoliv zásahy, ovlivňující nepříznivě vodní stav chráněného území, se vylučují.

3. Veškeré zásahy v bezprostředním sousedství rezervace, které by mohly nepříznivě působit na stav spodní vody v rezervaci, budou napřed oznámeny orgánům státní péče o ochranu přírody a krajiny k předchozímu projednání.

4. Vstup na území celé rezervace je dovolen pouze osobám konajícím dozor nebo průzkumné práce; průchod rezervací dovolen jen po stezkách.

5. Jakékoliv poškozování nebo ničení rezervace stihá se podle § 125 trestního zákona správního č. 88/1950 Sb.

6. Koupání a rekreace u rybníka, přilehlého k rezervaci, nejsou nijak dotčeny.

7. Rovněž není dotčen obvyklý jarní nebo podzimní výlov přilehlého rybníka s bezprostředním vypuštěním a napuštěním.

8. Všechny zamýšlené změny budou napřed hlášeny ministerstvu školství a osvety.

9. Přijaté závazky platí pro všechny nástupce v držbě; budou poznamenány a tradovány v lesním hospodářském plánu.

10. Jinak vlastnická práva nejsou zřízením rezervace dotčena.

11. Právo kontroly zachování podmínek přísluší ministerstvu školství a osvety, orgánům státní péče o ochranu přírody a orgánům lesnickým.

Státnímu památkovému ústavu, odd. pro ochranu přírody, v Praze ukládá se provedení potřebných opatření podle katastrálního zákona.